

Om man nu uppfattar detta arbete så som om de sociala faktorerna skulle vara enda orsak till kristendomens uppkomst, så kan detta arbete självklart kritiseras. Men det är nog knappast så författaren har tänkt sig det. Saken är avsevärt mycket större än så. Kyrkans Herre har många vägar, men sett ur ett inomvärldsligt perspektiv är det fängslande att ta del av hur mycket av historien som går att rekonstruera genom en noggrann och medveten tillämpning av de metoder denna boks författare valt att arbeta med.

Till arbetets främsta förtjänster hör således författarens metodmedvetenhet, hans klara beskrivning av de använda metoderna samt hans medvetna uppbyggnad av avhandlingen från frågeställningen i avhandlingens inledning till den avslutande resultatredovisningen. Det finns en logik i hans argumentation från början till slut som gör läsningen fängslande och resultaten av hans undersökning övertygande.

Stig Norin

Niels Grønkjær: *Kristendom mellem gnosis og ortodoksi: En systematisk undersøgelse af Augustins indoptagelse af platonismen (Acta Julantica 77:3, Theology Series 20). 450 sid. Aarhus universitetsforlag, Århus 2002.*

Historiska undersökningar av kristendomens idéinnehåll måste ofta ta hänsyn till den sekulära omvärldens intellektuella strömningar. Detta gäller inte minst behandlingar av läroutvecklingen i fornkyrkan, där antik filosofi svårligen kan avskiljas från den kristna reflektionen. Så är också fallet med en av den västra kristenhetens främsta och mest inflytelserika gestalter, Augustinus, vars reception av platonismen utgör temat i föreliggande systematisk teologiska doktorsavhandling, författad av Niels Grønkjær vid Århus universitet.

Avhandlingens utgångspunkt är frågan hur Augustinus löser vad filosofen Hans Blumenberg benämner som «kristendomens grundproblem». Enligt Blumenberg består kristendomens grundproblem i att upprätta en förbindelse mellan att å ena sidan vara en radikal frälsningsreligion och att å andra sidan betona skapelsen som värdepositiv. Grønkjær visar att Augustinus i sin teologi försöker balansera frälsningsteologi med en positiv skapelsetro, varigenom han förvaltar kristendomens grundproblem. Platonismen blir hos Augustinus ett verktyg varmed han förmår precisera en kristen reflektion gentemot gnosis i syfte att göra sin teologi ortodox, utan att för den skull ominstetgöra spänningen mellan gnosis och ortodoxi varigenom kristendomens grundproblem aktualiseras.

Genom avhandlingen diskuteras Augustinus platonism i ljuset av en systematisk analys av hans teo-

logi. Efter behandlingen av Augustinus egen självförståelse som platonisk teolog följer en analys av Augustinus och den platoniska språkuppfattningen. Här konstateras att Augustinus i sina tidiga dialoger för fram en starkt reducerad platonism som har sitt centrum i en lära om två världar som inte förmår utgöra grund för en anti-agnostisk kristen platonism. Augustinus lyckas dock etablera en kristen platonism med anti-agnostisk legitimitet genom att vidareutveckla platonisk tidsuppfattning. Det fastställs att det är teorin om *concreatio* som gör det möjligt för Augustinus att utveckla en fruktbar transformation av platonismen som bekräftar skapelsen som värdepositiv. Därmed utvecklar Augustinus en ortodox skapelseteologi, vars utgångspunkt är treenighetsläran. Författaren bekräftar, genom att peka på de punkter där platonismen utövat ett indirekt inflytande, att Augustinus reflektion om treenigheten och inkarnationen knappast motsäger utan snarare utgör ett korrektiv till platonismen. Slutligen undersöks Augustinus syn på den mänskliga naturen, synden, den fria viljan och nåden. Undersökningen visar att Augustinus genom sin åtskillnad mellan människans fria vilja och hennes skapta natur upprätthåller ett platoniskt privationstänkande som utgår från en ontologisk dualism, men att han genom sin arvsyndslära inte undgår att förvandla denna ontologiska dualism till en antropologisk dualism. Resultatet blir en *transposition* av gnosis, varigenom det förblir det en öppen fråga huruvida Augustinus genom sin soteriologi ger uttryck för ortodoxi eller gnosis. Det finns sålunda, enligt Grønkjær, en spänning i Augustinus teologi mellan gnosis och ortodoxi, som får konsekvenser på frågan om Augustinus förmår lösa kristendomens grundproblem eller inte. Grønkjærs svar är nekande. Augustinus lyckas inte lösa kristendomens grundproblem. I själva verket befinner sig den augustinska kristendomen sig systematiskt *mellan* gnosis och ortodoxi.

Diskussionen om kristendomens grundproblem hänger samman med Blumenbergs värdering av kristendomen som en till sitt väsen gnostisk religion. Blumenbergs ståndpunkt motiveras framför allt genom arvsyndsläran och uppfattningen om denna läras paradigmatiska konsekvens på kristendomen i sin helhet. Utifrån en sekulariseringsteori som förklarar den moderna tidens legitimitet genom dess «andra övervinnande av gnosis», diskvalificerar Blumenberg därför kristendomens legitimitet i samtiden. Grønkjær motsätter sig en sådan reduktion av kristendomens väsen såsom blott gnosis och betonar i stället spänningen mellan gnosis och ortodoxi hos Augustinus. För Grønkjær är det just denna spänning som, till följd av receptionen av Augustinus inom kristendomen, förvaltas som en del av kristendomens väsen och som i sin tur utgör förutsättning för kristendomens legiti-

mitet i samtalet med den sekulära samtiden. Diskussionen om kristendomens nutida legitimitet utifrån Augustinus är utan tvekan den mest problematiska delen av avhandlingen och förefaller begriplig enbart i ljuset av den inomkyrkliga debatten inom «den danske folkekirke». Genom denna diskussion avviker GrønkJær från avhandlingens tema, i det att han genom analysen av Augustinus platonism anser sig kunna dra slutsatser om den vetenskapligt och metodologiskt vanskliga frågeställningen om kristendomens aktualitet idag.

I en avhandling som handlar om den receptionen av platonismen hos Augustinus hade man vidare kunnat förvänta sig en åtminstone elementär hänsyn till platonismens reception inom den tidiga kristendomen i öst. Frånvaron av jämförelser med exempelvis Origenes eller de kappadokiska fäderna är besvärande och gör den slutliga diskussionen om kristendomens väsen och dess nutida aktualitet mindre trovärdig. Mot bakgrund av den östliga ortodoxa kristendomen, inom vilken receptionen av Augustinus är i stort sett obefintlig, blir GrønkJærs utgångspunkt problematisk.

Förutom dessa större förbehåll bör det påpekas att avhandlingen lider av ett överflöd av «förtydligande» upprepningar som i viss mån förklarar bokens överdimensionerade format men som i de flesta fall inte borde vara motiverade ens utifrån avhandlingsgenren. Samtidigt bör det framhållas att GrønkJærs avhandling är gedigen och förtjänstfullt källorienterad. Åtminstone för kunskapen om Augustinus teologiska användning av platonismen har avhandlingen bestående värde.

Jan-Eric Steppa

Hans Joachim Iwand — Nachgelassene Werke. Neue Folge. Herausgegeben von der Hans-Iwand-Stiftung. — Band 1. Kirche und Gesellschaft. Bearbeitet, kommentiert und mit einem Nachwort versehen von Ekkehard Börsch. 349 sid. — Band 2. Christologie. Die Umkehrung des Menschen zur Menschlichkeit. Bearbeitet, kommentiert und mit einem Nachwort versehen von Eberhard Lempp und Edgar Thaidigsmann. 539 sid. — Band 3. Theologiegeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts. «Väter und Söhne». Bearbeitet, kommentiert und mit einem Nachwort versehen von Gerard C. den Hertog. 560 sid. Chr. Kaiser Gütersloher Verlagshaus. Gütersloh 1998, 1999, 2001.

Snart efter Hans Joachim Iwand död 1960 utgavs *Nachgelassene Werke* 1–6 från och med år 1962. Intresset för Iwand har gjort att ytterligare kompletterande band med efterlämnade skrifter nu publiceras: Det första tematiska bandet (1998) behandlar *Kirche*

und Gesellschaft — titeln på en föreläsning 1951 där Iwand argumenterar för att kyrkans medlemmar måste vilja medverka i gestaltandet av samhällsliga förhållandena. Tron får inte reduceras till ett privatförhållande och sociala missförhållanden får inte accepteras som oundvikliga följder av samhällssystemets sätt att fungera. Iwands teser är idag lika litet självklarheter som då. De blev vägledande för många, inte bara lutherska teologer, som sökte nya vägar efter den katastrof som nazismen och det krig den provocerat fram innebar.

Kristologibandet (1999) innehåller tre huvuddelar. Den första består av Iwands inledande föreläsningar över detta ämne, hållna i Bonn 1953/54, bl. a. om dess utveckling sedan Hegel och under 1900-talet (F. Gogarten, E. Brunner, H. Vogel, K. Barth). Den andra huvuddelen är föreläsningarna i Bonn 1958/59, alltså från de sista åren av Iwands liv. Slutligen har utgivarna valt ut några tematiskt kristologiska texter, bl. a. den kända *Der Primat der Christologie* (1956).

Det tredje bandet (2001) om det 19:e och 20:e århundradets teologihistoria visar den stora variation av teman som Iwand intresserade sig för: det samtida läget i den systematiska teologin, religionsbegreppet, tro och historia, Troeltschs och Webers religionssociologi, vetenskap och världsbild i anslutning till Karl Heim, Jesus-forskning och kristologi hos Schweizer och Bultmann, Brunner, Heinrich Vogel. Vissa tänkare får en mer framträdande roll än andra: Hegel, Schleiermacher, Rothe, Barth, Peterson; när det gäller etiken Schleiermacher, Hans Lassen Martensen, Adolf von Harleß, Wilhelm Herrmann, Kähler, Nietzsche, Alexander von Oettinger. Ett bihang innehåller utvalda texter av Iwand som ytterligare belyser teman i hans föreläsningar.

De hittills utgivna banden har utgivarna försett med utförliga register och hänvisningar. Ytterligare tre band planeras, innehållande brev samt predikningar.

Axel W. Karlsson

Georg Plasger: *Die relative Autorität des Bekenntnisses bei Karl Barth. 297 sid. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 2000.*

Vilken förpliktande betydelse har bekännelseskriterier i ett reformatoriskt samfund? Hur skall man umgåas med dem, vilken rangordning och vilka uppgifter har de i teologins och kyrkans liv? Frågorna om de kyrkliga bekännelsernas funktion och giltighet har inte varit brännande på samma sätt i Skandinavien som på annat håll. I Tyskland utkämpades en apostollikumstrid 1892 som har beröringspunkter med diskussionen i det svenska kyrkomötet 1893. Barmen-förklaringen 1934